

Попович Н. Ф.,
канд. філол. наук, доцент
кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
Мукачівського державного університету
Нефьодова Л.С.,
асистент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
Мукачівського державного університету

ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО БІБЛІОГРАФІЮ

Слово «бібліографія» – складне і походить від грецьких слів *βιβλιον* – книга і *γραφω* – пишу. Відтак, бібліографія – опис книг. Ця дефініція з'явилася у V ст. до н. е. й означала «перелік книжок». У III ст. до н. е. у зв'язку із занепадом античної культури це поняття зникло з ужитку і з'явилося у XVII ст. у Франції в новому тлумаченні – як «опис книжок». Різноманітним питанням бібліографії присвячено ряд публікацій [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

Історична бібліографія – це важлива галузь науки, яка розвивається за своїми специфічними законами. Опис книги часто неможливий без ретельної пошукової праці, без глибокого ознайомлення з її змістом. Інколи досить переглянути її, щоб описати. Історична бібліографія допомагає освіченій і культурній людині виявити серед великої кількості книг самобутні джерела. Ця наука допомагає суспільству цінувати те, що увійшло в її дорогоцінний, історично налагоджений науковий апарат.

Бібліографічна інформація належить до універсальних та найбільш ефективних засобів наукової комунікації. Вона займає особливе місце серед каналів інформаційного впливу на різні соціальні групи і верстви населення. Виконуючи особливу функціональну роль, вона концентрує, зберігає та передає необхідну інформацію без обмежень у часі й просторі. Бібліографічна культура – це підґрунтя різноманітних досліджень. Від стану розробки бібліографії значною мірою залежить якість наукової продукції.

Власне бібліографічна діяльність виникає тоді, коли з'являється суспільна потреба в створенні та використанні бібліографічної інформації. Бібліографічна інформація з'являється разом із книгою. Початковою формою існування бібліографічної інформації були бібліотечні каталоги, які почали з'являтися в бібліотеках при нагромадженні книг.

Найбільша потреба в бібліографічній інформації виникла з початком книгодрукування, тому що кількість книг різко збільшилася. В одному з ранніх українських видань Івана Федорова – у «Книзі Нового Завіту» (Острог, 1580 р.) в окремому додатку був надрукований покажчик змісту книг Нового Завіту, складений Тимофієм Михайловичем під назвою «Книжка, собрание вещей нужнейших...». Це була перша друкована бібліографічна праця в Україні.

У V ст. до н. е. «бібліографом» називали переписувача книг.

Перше тлумачення терміна «бібліографія» з'явилося в 1704 році у французькому словнику «*Dictionnaire de Trevoux*» – «знання та розшифрування стародавніх манускриптів шляхом вивчення їх дерев'яних оправлень, паперу чи пергаменту».

У XVII ст. слово набуло кількох значень: 1. Результат праці бібліографа, тобто список (або покажчик, перелік, репертуар) книг. 2. Практична діяльність наукового характеру, якою займається бібліограф. Ця діяльність полягає у вивченні книг (рукописних та друкованих) з метою їх описування, а також у складанні таких описів. 3. Знання про книгу, тобто наука, об'єктом якої є книга. Ця наука об'єднувала історію книги (а також книгодрукування), питання її опису, каталогізації та класифікації.

У 1804 році бібліотекар та бібліофіл Габріель Пеньо запропонував науку про книгу називати бібліологією, а назву «бібліографія» залишити за тією її галуззю, яка займається покажчиками книг.

На початок XIX ст. припадає перша спроба створити в Україні лекційний курс з бібліографії. У 1809 році її викладання почалося у Волинському ліцеї у Кременці. Викладач

П. О. Ярковський (1781 – 1845 рр.) був також бібліотекарем цього ліцею. Як відомо, в його лекційному курсі бібліографія спочатку (1809 р.) трактувалася як книгознавство в цілому, а пізніше (1814 – 1825 рр.) – як частина бібліології. П. О. Ярковський знайомив своїх учнів з організацією книжкового фонду бібліотеки, з роботою бібліотекаря, спрямованою на створення каталогів, розміщення та інвентарний облік книг, з обов'язками бібліотечних службовців і т. д. Сьогодні така проблематика відноситься до бібліотекознавства, але саме таке уявлення про бібліографію існувало на початку XIX ст. у багатьох західноєвропейських бібліографів. Відтак, це свідчить про те, що П. О. Ярковський був добре знайомий з працями М. Деніса, Г. Пеньо та ін.

Протягом XIX ст. продовжувалася уточнюватися диференціація наук. У 1897 р. французький вчений Шарль Морте визначив бібліографію як вчення про складання покажчиків, у яких книги характеризуються за допомогою опису, повідомлення щодо характеристики книг з боку їх видавничої форми чи предмету.

У 20-ті рр. XX ст. українські бібліографи активно вивчали досвід зарубіжних учених. З цікавими статтями теоретичного характеру виступив Ю. О. Меженко. Він спробував відрізнити завдання «теоретичної бібліографії», тобто теоретичного пізнання, від завдань «практичної» української бібліографії. Зокрема, бібліограф зазначив, що бібліографія належить до групи описових наукових дисциплін.

З метою досягнути єдності у вживанні того чи іншого терміна у 60-ті роки XX ст. було прийнято рішення запровадити стандартизацію бібліографічної термінології. Особливо великого значення у 70-ті роки набуло введення до наукового обігу терміна «бібліографознавство» для позначення науки, що вивчає практичну бібліографічну діяльність. Термін «бібліографія» було закріплено за практичною діяльністю, спрямованою на створення бібліографічних посібників. А результати цієї діяльності пропонувалося називати термінами «бібліографічний посібник» або «бібліографічна продукція».

Актуальними залишаються два значення терміна «бібліографія»: 1. Те, що дорівнюється поняттю «бібліографічна практична діяльність», тобто діяльність, спрямована на створення та поширення бібліографічної інформації. 2. Те, що охоплює як практичну, так і інші види бібліографічної діяльності (науково-дослідну, педагогічну, управлінську).

Перше значення терміна дає змогу чітко розрізнити діяльність, спрямовану на виробництво бібліографічної інформації та задоволення бібліографічних потреб споживачів, та всі інші види діяльності, які пов'язані з осмисленням першої чи підготовкою до неї. При цьому не знаходиться терміна, який би охоплював усі аспекти бібліографічної діяльності, всі явища, які можна назвати бібліографічними.

Тому в останні роки переважає друге значення, коли терміном «бібліографія» позначається сукупність усіх видів діяльності, пов'язаних із створенням та функціонуванням бібліографічної інформації у суспільстві.

Отже, під час тривалого періоду розвитку бібліографії значення самого терміна «бібліографія» змінювалося. Поступово формувалися певні методи бібліографічної роботи, виникали бібліографічні відділи бібліотек, утверджувалася й розвивалася бібліографія, метою якої є допомогти читачам орієнтуватися у книжковому світі.

Список використаних джерел

1. Голянич А. І. «Граматка» Пантелеймона Куліша для молодших школярів / А. І. Голянич, Н. Ф. Попович // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції : збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 жовтня 2017 року / гол.ред. Т.Д. Щербан. – Мукачево : МДУ, 2017. – С.90-91.
2. Зворський С. Актуальні питання історіографії бібліотечної справи і бібліографії в Україні / С. Зворський //Бібліотечний вісник. – 2004. – № 1. – С. 32-36.
3. Лиханова І. Бібліографічна діяльність в Україні: 50-70-ті рр. XX ст. / І. Лиханова //Бібліотечний вісник. – 2002. – № 4. – С. 12-19.
4. Лутовинова В. Історичні витоки рекомендаційної бібліографії в Україні (XI-початок XX ст.) / В. Лутовинова //Вісник Книжкової палати. – 1997. – № 7. – С. 24-26.
5. Лутовинова В. Позиція українських учених у дискусії з питань теорії бібліографії 50-60-х років XX ст. / В. Лутовинова //Вісник книжкової палати. – 2001. – №3. – С. 5-8.

6. Швецова-Водка Г. М. Вступ до бібліографознавства / Г. М. Швецова-Водка. – Рівне, 2011. – 231 с.
7. Яцишин Г.-К. Я. Специфіка перших українських букварів / Г.-К. Я. Яцишин, Н. Ф. Попович // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 жовтня 2017 року / гол.ред. Т.Д. Щербан. – Мукачево : МДУ, 2017. – С.493-495.

УДК 373.3(477.87) «1944-1991»

Райчинець В.М.,
магістрант спеціальності 013 Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ ПРО РОЗВИТОК ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ (1944 - 1991 РР.)

Актуальність нашого дослідження зумовлена суперечностями між необхідністю модернізації сучасної освіти на засадах демократизації, демонополізації, співробітництва з різними соціальними інституціями та відсутністю реальних механізмів упровадження інтегрованих (традиційно-інноваційних) моделей і технологій; між історично доведеним гуманістичним спрямуванням освіти та невідповідним рівнем його реалізації в освітньому процесі сучасної школи; між необхідністю врахування регіональної специфіки початкової школи та недостатнім вивченням ретроспективи місцевих особливостей її організації і змісту.

Вивчення історико-педагогічної спадщини з питань організації та розвитку освіти в Закарпатті радянського періоду є важливим з огляду тих тенденцій, які мали місце упродовж цього періоду. Особливо складними були перші роки після встановлення на Закарпатті радянської влади у 1944 р., адже, як зазначають науковці «в умовах тоталітарного контролю держави соціально-економічного (колективізація, планова економіка, соціальна рівність, «інтернаціоналізм»), демографічного (трудова міграція, етнічні чистки, русифікація, мовна асиміляція), суспільно-політичного (однопартійність, відсутність інакомислення, формування ідейної людини), культурного (соціальний реалізм, «масовість» культури, контроль над формуванням комуністичної свідомості) життя Закарпатською краю відбувався розвиток шкільництва, реформувалася система освіти» [4, с. 194-195].

Питання розвитку освіти в Закарпатті радянського періоду було предметом численних наукових розробок і досліджень. Увесь масив досліджень ми розділяємо на окремі групи:

1) дослідження, які містять загальноісторичну інформацію про Закарпаття, його соціально-економічний, суспільно-політичний та культурний розвиток. Сюди належать наукові праці С. Віднянського, С. Єкельчика, М. Макари, Р. Офіцинського (суспільно-політичний розвиток Закарпаття радянського періоду), І. Гранчак, Н. Жулканич, І. Лакатош, В. Міщанин (особливості соціально-економічного розвитку), М. Болдижар, В. Габорець, Л. Капітан, П.-Р. Магочій, Р. Офіцинський (національно-культурна політика, релігія, мова). Насиченою статистичними відомостями про розвиток краю є праця «Історія міст і сіл Української РСР: Закарпатська область». Також особливої уваги заслуговують видання, в яких системно та комплексно розглядається історія розвитку Закарпаття радянського періоду, зокрема: «Нариси історії Закарпаття. Том III» [3] та «Закарпаття 1919-2009 років: історія, політика, культура» [2], в яких реалізовано спробу об'єктивної оцінки наслідків періоду радянської Закарпаття, особливостей розвитку економіки, соціальної політики, релігії, культури та освіти в умовах полікультурного регіону;

2) наукові дослідження, присвячені розвитку освіти та шкільництва в Закарпатті, закарпатських науковців. Зокрема, вагомий внесок у вивченні цього аспекту зробив В. Гомоннай, автор «Антології педагогічної думки Закарпаття (XIX - XX ст.)» (Ужгород, 1992) та монографії «Народна освіта Радянського Закарпаття» (Ужгород, 1988) [1], в яких подано історичний огляд розвитку освіти та педагогічної думки в Закарпатті радянського періоду: внесок освітньо-культурних діячів та письменників минулого (Ю. Боршоша-Кумятського,

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>